

Nina Drejerska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

ŹRÓDŁA UTRZYMANIA I LOKALIZACJA MIEJSC PRACY MIESZKAŃCÓW STREFY PODMIEJSKIEJ WARSZAWY

SOURCES OF LIVELIHOOD AND LOCALIZATION OF WORKPLACES OF HABITANTS OF THE WARSAW SUBURBAN ZONE

Słowa kluczowe: strefa podmiejska Warszawy, rynek pracy, źródło utrzymania, dojazdy do pracy
Key words: Warsaw suburban area, labour market, source of livelihood, commuting

Abstrakt. Celem badań było m.in. określenie struktury źródeł utrzymania oraz identyfikacja relacji pomiędzy poziomem wykształcenia oraz płcią a lokalizacją miejsc pracy w próbie objętej własnym badaniem empirycznym. Obszary podmiejskie są połączone z miastami centralnymi wieloma złożonymi procesami społeczno-gospodarczymi. Jednym z wymiarów tych relacji jest rynek pracy, a w jego obrębie dojazdy do pracy z obszarów wiejskich do miasta. Uzyskane wyniki wskazują na większy zasięg obszaru funkcjonalnego Warszawy w grupie osób z wykształceniem wyższym w porównaniu z pozostałymi uczestnikami badania. Zidentyfikowano również większą skalę dojazdów do pracy do miasta centralnego wśród mężczyzn w porównaniu z kobietami. Jako ważną lokalizację miejsc pracy w badanej grupie zidentyfikowano również gminy bezpośrednio sąsiadujące ze stolicą oraz miasta w okolicach Warszawy.

Wstęp

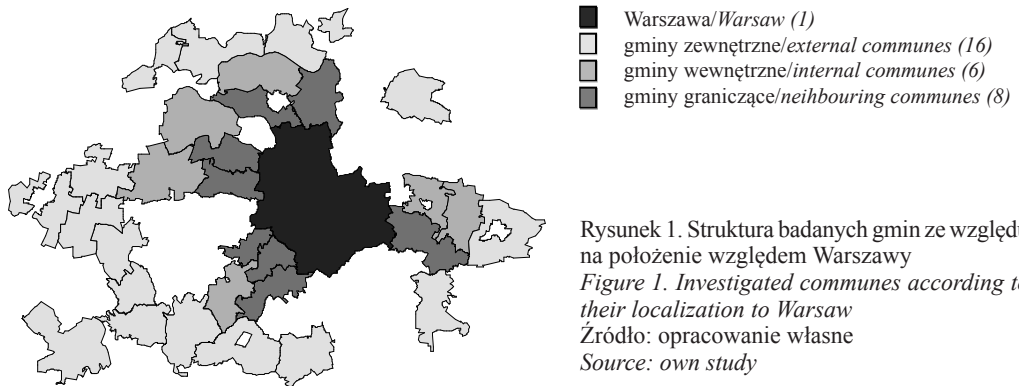
Miasta, w szczególności te największe, postrzegane są jako lokomotywy wzrostu i rozwoju społeczno-ekonomicznego. Silnie oddziałują na otaczające je obszary, początkowo wiejskie, następnie coraz bardziej przypominające obszary zurbanizowane. Napływ nowej ludności do strefy podmiejskiej, zmiana stylu życia i pól aktywności zawodowej to ważne aspekty zmian zachodzących w obszarach funkcjonalnych dużych miast.

Jednym z kluczowych przejawów tych interakcji jest rynek pracy, w szczególności dojazdy do pracy do miasta centralnego z otaczających go obszarów podmiejskich, często nadal wiejskich. Studia nad całkowitymi przepływami zasobów pracy akcentują potrzebę pogłębionych badań obszarów funkcjonalnych wskazując, że mogą być one większe dla mężczyzn dojeżdżających zwykle dalej do pracy niż kobiet oraz dla osób o wyższym poziomie wykształcenia, charakteryzujących się również większym zasięgiem dojazdów w porównaniu ze słabiej wykształconymi [Karlsson, Olsson 2006]. Cytowane badania Karlssona i Olssona stały się źródłem inspiracji do zweryfikowania, czy powyższe zależności mają miejsce również w przypadku obszaru funkcjonalnego Warszawy.

Materiał i metodyka badań

Dane empiryczne, stanowiące podstawę opracowania pochodzą z projektu badawczego Nr N N114 145240 pt. *Ekonomiczno-społeczne uwarunkowania rozwoju obszarów wiejskich województwa mazowieckiego stanowiących strefę podmiejską i zewnętrzną Warszawy*, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W ramach projektu przeprowadzono m.in. wywiady kwestionariuszowe w 800 gospodarstwach domowych na obszarach administracyjnie wiejskich 30 gmin strefy podmiejskiej Warszawy na przełomie lat 2011 i 2012 [Drejerska i in. 2014]. Opracowanie zawiera niepublikowane wcześniej analizy dotyczące struktury źródeł utrzymania i lokalizacji miejsc pracy badanych respondentów.

Wyznaczono następujące cele opracowania w odniesieniu do badanej grupy 2215 dorosłych respondentów:

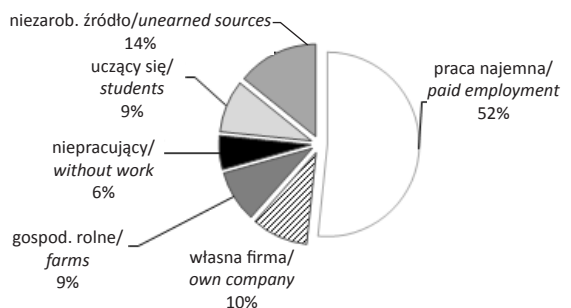

- określenie struktury źródeł utrzymania,
  - wskazanie najważniejszych lokalizacji miejsc pracy,
  - identyfikacja relacji między płcią oraz poziomem wykształcenia a lokalizacją miejsc pracy.
- Objęta badaniem strefa podmiejska nie jest obszarem jednolitym. Przykładowo, Bański [2009], którego podejście było jednym z elementów określenia metodologii badań własnych, wyróżnia rzeczywistą i potencjalną strefą podmiejską oraz rzeczywistą i potencjalną strefę zewnętrzną Warszawy. Dla potrzeb analiz wyróżniono trzy podobszary strefy podmiejskiej: gminy graniczące bezpośrednio z Warszawą, gminy wewnętrzne oraz gminy zewnętrzne obszaru podmiejskiego (rys. 1).

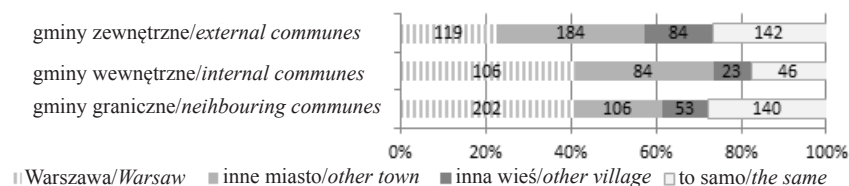
Wyniki badań

W strukturze źródeł utrzymania badanej grupy dominowała praca najemna poza rolnictwem (rys. 2). Niepracujący, jak wskazują analizy, nie mogą być utożsamiani z bezrobotnymi, ponieważ część z tak samookreślających się nie szukała pracy pozostając na utrzymaniu rodziny, część jako przyczynę nieposzukiwania pracy wskazała pracę dorywczą bądź nierejestrowaną. Osoby spełniające klasyczne kryteria bezrobocia (brak pracy, poszukiwanie i gotowość jej podjęcia) to tylko ok. 40% z grupy niepracujących.

W badanej grupie najwyższy odsetek osób deklarujących pracę w rolnictwie miał miejsce w najbardziej oddalonych od Warszawy gminach strefy podmiejskiej (Baranów, Czosnów, Kampinos, Puszcza Mariańska, Zakroczym i Żabia Wola). Rolnictwo zmniejszało swoje znaczenie jako sektor zatrudnienia w miarę zbliżania się do centrum obszaru metropolitalnego Warszawy. Również charakter prowadzonej przez respondentów działalności rolniczej jest specyficzny dla obszarów położonych w niedalekich odległościach od dużych miast. Ci pytani, którzy podali informację nt. głównego kierunku produkcji, wskazywali najczęściej na produkcję warzyw i/lub owoców, przy czym w prawie 50% gospodarstw były to powierzchnie od 1 do 5 ha, a w przypadku kolejnych 45% – od 5 do 10 ha. Wyniki te potwierdzają od dawna identyfikowane w geografii ekonomicznej procesy najintensywniejszej produkcji rolniczej rozwijającej się wokół metropolii [Domański 2006]. Osoby deklarujące pracę w rolnictwie wskazywały, że aktywność ta miała miejsce w ich miejscu zamieszkania. Nie jest to fakt zaskakujący jako, że zwykle w rodzinnych gospodarstwach siedziba

Rysunek 2. Struktura źródeł utrzymania w badanej grupie
 Figure 2. Sources of income in the investigated group
 Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Rysunek 3. Lokalizacja miejsc pracy respondentów w zależności od miejsca zamieszkania

Figure 3. Localization of workplaces in the investigated group according to their place of living

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

gospodarstwa jest tożsama z miejscem zamieszkania rodziny. Natomiast badani pracownicy najemni oraz osoby prowadzące własną działalność gospodarczą charakteryzowały się znaczącą mobilnością w zakresie dojazdów do pracy (ang. *commuting*) (rys. 3).

Silne związki mieszkańców strefy podmiejskiej z miastem centralnym w zakresie rynku pracy potwierdzają wysokie proporcje osób dojeżdżających do pracy w Warszawie a mieszkających w gminach graniczących bezpośrednio ze stolicą, stanowiących swoistą wewnętrzną część badanej strefy podmiejskiej. W przypadku mieszkańców gmin graniczących z Warszawą wystąpił również duży odsetek pracujących w miejscu zamieszkania, co mogłoby być sygnałem, że obszary najbliższe miastu centralnemu oferują również satysfakcjonujące warunki zatrudnienia.

Środkowa część strefy podmiejskiej wydaje się także ważnym miejscem z punktu widzenia przestrzennego rozwoju rynku pracy. Znaczący odsetek badanych wskazał miejsce pracy inne niż Warszawa. Na podstawie wskazywanych odległości oraz czasów dotarcia do pracy, można przypuszczać, że stosunkowo istotną lokalizacją miejsc pracy były miasta położone najbliżej Warszawy, a ze względu na bliskość stolicy będące również ważnymi centrami rozwoju. W grupie tych miast można wskazać m.in. Pruszków, Ożarów Mazowiecki, Piaseczno, a po drugiej stronie Wisły – np. Otwock i Radzymin. Znaczenie tych miast jest porównywalne również dla mieszkańców gmin w zewnętrznej części badanej strefy podmiejskiej Warszawy. Ze względu na mniejszą odległość między mniejszymi miastami otaczającymi stolicę a mieszkańcami najdalszych części strefy podmiejskiej oraz fakt, że miasta te rozwijając się korzystają z bliskości położenia Warszawy, mogą być ważnymi lokalnymi rynkami pracy.

W badanej próbie ankietowani najrzadziej wskazywali pracę w innej wsi. W związku z tym, można by wnioskować, że wsie strefy podmiejskiej relatywnie rzadziej są miejscem pracy dla niemieszkających w nich osób.

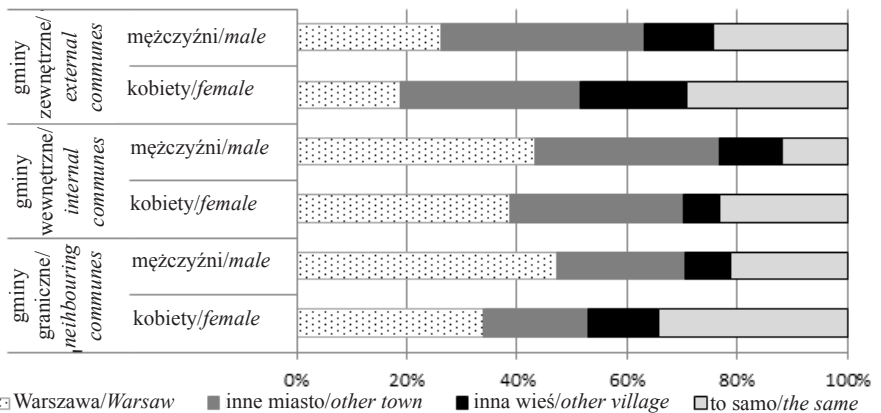
W dalszym etapie postanowiono zidentyfikować, czy praca poza miejscem zamieszkania, w szczególności wiążąca się z dojazdem do miasta centralnego, łączy się z poziomem wykształcenia (rys. 4). W badanej grupie pracowników najemnych i przedsiębiorców z wykształceniem wyższym największy odsetek pracował w Warszawie (47%). W przypadku respondentów z wykształceniem średnim oraz zasadniczym zawodowym duża ich część pracowała w innym mieście (odpowiednio 34 i 38%). Znaczenie Warszawy jako lokalizacji miejsca pracy zmniejszało się wraz z większą odległością od niej.

Zasięg lokalizacji miejsc pracy przeanalizowano również ze względu na płeć respondentów (rys. 4). We wszystkich wyodrębnionych częściach strefy podmiejskiej mężczyźni pracowali w Warszawie częściej niż kobiety, przy czym odsetek ten ulegał zmniejszeniu wraz z oddalaniem się od miasta centralnego (podobna tendencja miała miejsce również w przypadku kobiet). Ciekawy jest natomiast relatywnie najwyższy odsetek kobiet pracujących w miejscu zamieszkania w gminach graniczących bezpośrednio z Warszawą. Bliższa analiza jakościowa charakteru pracy kobiet w tej grupie wskazuje na pewne dominujące rodzaje prac, a mianowicie: praca w administracji samorządowej, edukacji szkolnej i przedszkolnej, opiece zdrowotnej oraz handlu. Relatywnie często wskazywano również usługi księgowe. Uzyskane wyniki wpisująby się w tendencje do rozwoju usług na obszarach podmiejskich, w tym takich, w których kobiety tradycyjnie pracują znacznie częściej niż mężczyźni.

Rysunek 4. Lokalizacja miejsc pracy respondentów wg wykształcenia i miejsca zamieszkania
 Figure 4. Localization of workplaces in the investigated group according to educational attainment and place of living

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Rysunek 5. Lokalizacja miejsc pracy respondentów według płci i miejsca zamieszkania
 Figure 5. Localization of workplaces in the investigated group according to gender and place of living

Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Istnienie związków pomiędzy lokalizacją miejsca pracy a wykształceniem i płcią respondentów potwierdzono przez statystycznie istotne wartości współczynnika V Cramera. Współczynnik V Cramera na poziomie istotności 0,05 dla związku pomiędzy poziomem wykształcenia a lokalizacją miejsca pracy przyjmował wartości odpowiednio: 0,214 (gminy graniczące z Warszawą) oraz 0,163 (gminy środkowe i zewnętrzne strefy podmiejskiej). Dla związku pomiędzy płcią a lokalizacją miejsca pracy statystycznie istotne wartości współczynnika V Cramera uzyskano dla gmin bezpośrednio graniczących z Warszawą – 0,182 oraz gmin zewnętrznych strefy podmiejskiej – 0,129. Uzyskane wartości nie są wprawdzie wysokie, niemniej jednak ich statystyczna istotność pozwala na potwierdzenie wniosków wynikających z analizy zestawień krzyżowych przedstawionych na rysunkach.

Podobne, głębsze podejście w analizach dojazdów do pracy zostało zastosowane na przykład przez Hubera [2011] z wykorzystaniem danych z europejskiego badania siły roboczej (LFS) prowadzonego w Unii Europejskiej przez Eurostat. Uzyskane przez niego wyniki wskazują na większe prawdopodobieństwo dojazdów do pracy do stolicy niż pracy w miejscu zamieszkania wśród osób o wyższych poziomach wykształcenia. W zastosowanym modelu nie wykazano różnic pomiędzy kobietami i mężczyznami, jakkolwiek odwołano się do odnotowywania takich różnic w literaturze przedmiotu.

Podsumowanie i wnioski

W literaturze szeroko podkreślane jest znaczenie miasta centralnego jak miejsca pracy mieszkańców obszarów podmiejskich. Wyniki przeprowadzonego badania nie kwestionują tego trendu, ale wskazują też, że gminy wiejskie w pierwszej linii sąsiedztwa ze stolicą są również ważnym miejscem zatrudnienia. Są to obszary na tyle rozwinięte, że zlokalizowane tam działalności gospodarcze oferują miejsca pracy konkurencyjne dla tych usytuowanych w stolicy. Ponadto ważną lokalizacją zatrudnienia są mniejsze miasta otaczające stolicę.

Uzyskane wyniki wskazują na większy zasięg obszaru funkcjonalnego Warszawy w grupie osób z wykształceniem wyższym w porównaniu z pozostałymi uczestnikami badania. Zidentyfikowano również większą skalę dojazdów do pracy do miasta centralnego wśród mężczyzn w porównaniu z kobietami, choć zostało to potwierdzone niższymi współczynnikami V Cramera, istotnymi statystycznie w części obszarów strefy podmiejskiej Warszawy.

Literatura

- Bański J. (red.). 2009: *Analiza zróżnicowania i perspektywy rozwoju obszarów wiejskich w Polsce do 2015 roku*, Studia Obszarów Wiejskich, t. 16, *Typologia gmin według zasięgów oddziaływania (rozwoju funkcji miejskich)*, PTG, IGIPZ PAN, Warszawa, 13-37.
- Domański R. 2006: *Geografia ekonomiczna. Ujęcie dynamiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 162-166.
- Drejerska N., Chrzanowska M., Pomianek I. 2014: *Strefa podmiejska Warszawy. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, <http://kpefpim.wne.sggw.pl/badania/projekt-ncn-n-n114-145240>.
- Huber P. 2011: *Are Commuters in the EU Better Educated than Non-Commuters but Worse than Migrants?* WIFO Working Papers 407, WIFO, 13-15.
- Karlsson C., Ollson M. 2006: *The identification of functional regions: theory, methods, and applications*, Ann. Reg. Sci., 40, 1-18, 17.

Summary

Suburban areas are connected to central cities by many complex social and economic relations. Labour market, especially commuting, is one of a such dimension. The aim of the paper is to determine sources of income and to identify relations between educational attainments as well as sex and workplace localization in the investigated group. Results confirm that there exists a wider functional area for those of a higher educational attainment. This functional area is also wider for male than for female. However this last relations was proven by a lower correlation coefficient and not in all distinguished subareas. Communes neighbouring Warsaw as well as towns near to Warsaw were identified also as important localizations of workplaces in the investigated group.

Adres do korespondencji
dr Nina Drejerska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
ul. Nowoursynowska 166, 02-787 Warszawa
tel. (22) 593 40 23
e-mail: nina_drejerska@sggw.pl